

PAPER DETAILS

TITLE: DEVLET KATKISI UYGULAMASININ TÜRKİYE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

AUTHORS: Yasar KABATAS,Abdulaziz GÜLAY

PAGES: 492-515

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2372941>

DEVLET KATKISI UYGULAMASININ TÜRKİYE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE EFFECT OF STATE SUBVENTIONS IN TURKEY'S INDIVIDUAL PENSION SYSTEM

Yaşar KABATAŞ*
Abdulaziz GÜLAY**

Öz

Son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sosyal güvenlik sisteminde bütçe açıkları ve finansman sorunları yaşanmaktadır. Devletler sosyal güvenlik sistemlerindeki finansman yükünü hafifletmek ve söz konusu mevcut sorunları en aza indirmek amacıyla özel emeklilik programlarını ve bireysel emeklilik sistemini teşvik edici uygulamalara yönelmektedir. Türkiye bireysel emeklilik sistemi, sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı fonksiyonda uygulanan ve bireylerin çalışma hayatı sona erdikten sonra ikinci bir emeklilik geliri sağlayarak refah düzeyini yükseltmeyi amaçlayan bir finansal mekanizmadır. Bireysel emeklilik sistemi ekonomide tasarrufları arttırarak sermaye piyasalarının gelişmesine katkı sağlamakta, böylece ekonomik istikrara destek olmaktadır. Bu amaçla ülkemizde bireysel emeklilik planlarını topluma özendirici çok sayıda teşvikler uygulanmıştır. Devlet katkısı, 6327 sayılı Kanun ile 2013 yılında uygulanmaya başlayan bireysel emekliliğe teşvik uygulamalarından biridir. Çalışmada, devlet katkısı uygulamasının Türkiye bireysel emeklilik sistemi üzerindeki etkisi ve rolü araştırılmıştır. Bu doğrultuda literatür taraması ve ilgili verilerin analiz edilmesi neticesinde, devlet katkısının yürürlüğe girdiği 2013 yılından sonra ilk yıllarda sistemdeki katılımcı sayısı, katkı payı tutarları ve fon büyüklüğünün önceki yıllara göre daha yüksek artış gösterdiği, fakat sonraki yıllarda devlet katkısının beklenen etkiyi oluşturamadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Emeklilik Sistemi, Devlet Katkısı, Özel Emeklilik Fonları

* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, yasarkabatas@marmara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4202-927X

** Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, azizgulay1620@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3519-002X

Abstract

In recent years, budget deficits and financing problems have been experienced in the social security system in Turkey as well as in the rest of the world. In order to alleviate the financial burden in the social security systems and to minimize the existing problems in question, states are resorting to practices that promote private pension programs and the private pension system. The Turkish private pension system is a financial mechanism that is implemented as a complementary function to the social security system. The private pension system contributes to the development of capital markets by increasing savings in the economy, thus supporting economic stability. For this purpose, many incentives have been implemented in the country to encourage individual retirement plans for the society. State subvention is one of the individual retirement incentive practices that started to be implemented in 2013. In the study, the effect and role of the state subsidies on the Turkish private pension system has been searched. In this direction, as a result of the literature review and the analysis of the relevant data, it has been determined that the number of participants, contribution amounts and fund size in the system increased higher than the previous years in the first years after 2013, when the state contribution came into effect. However, the state subventions could not create the expected effect in the following years.

Keywords: Individual Pension System, State Subvention, Private Pension Funds

1. Giriş

Dünya genelinde uygulanmakta olan sosyal güvenlik sistemleri özellikle son yıllarda çeşitli sebeplerle finansman sorunları ve yetersizliklerle karşılaşmaktadır. Sosyal güvenlik harcamalarının her geçen yıl sürekli olarak artması, doğumda beklenen yaşam süresinin uzaması, demografik ve sosyoekonomik yapıdaki değişimler, yükselen enflasyon ve işsizlik oranları, fonların yeterince etkin şekilde kullanılamaması ve izlenen hatalı sosyal güvenlik politikaları ülkelerin bütçeleri üzerindeki finansman yükünü arttırmış ve sosyal güvenlik sistemlerinde krizlere ve çıkmazlara yol açmıştır (Yaman & Emir, 2012, s.56). Bu sorunlar, devletleri sosyal güvenlik sistemlerini yeniden yapılandırmak amacıyla reform arayışlarına yöneltmiştir. Bireysel emeklilik sistemi; birçok ülkede kamu sosyal güvenlik sistemini mali olarak desteklemek ve tasarrufları arttırarak ekonomiye fon sağlamak amacıyla uygulanan, belirli katkı esasına dayalı emeklilik planlarını içeren bir özel emeklilik ve yatırım programı olarak tanımlanmaktadır (Akgeyik, Yılmaz & Şeker, 2007, s.63). Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde insan ömrünün uzaması, bireylerin emeklilik dönemlerine yönelik hazırlanan emeklilik planlarına olan ilgiyi ve talebi arttırmıştır. Belirli katkı esasına göre kurulan bireysel emeklilik sistemleri, sosyal güvenlikteki sorunların çözümüne ve azaltılmasına yönelik kamusal sosyal güvenlik sistemine alternatif veya tamamlayıcı fonksiyonda uygulanmaktadır (Frericks vd., 2007, s.213). Birçok ülkede gerçekleştirilen sosyal güvenlik reformları sonucunda kamusal emeklilik sistemlerine ek olarak özel yönetimli ve bireysel katkı esasına dayanan özel emeklilik planlarının rolü be yaygınlığı artmaktadır. Bireysel emeklilik uygulamaları gelişmiş ve gelişmekte olan çok sayıdaki ekonomide sosyal güvenlik sisteminde yaşanan olumsuzlukların giderilmesinde son derece önemli bir görev üstlenmektedir. Sisteme katılım çoğunlukla gönüllülük esasına dayalı olmakla birlikte, katılımın kısmen veya tamamen zorunlu olduğu ülkeler de bulunmaktadır.

Bireysel emeklilik sisteminin öncelikli amacı, katılımcıların aktif çalışma hayatı sona erdikten sonra emeklilik dönemlerinde ikinci bir emeklilik geliri temin ederek refah düzeylerinin yükselmesine olanak sağlamaktır. Katılımcılar tarafından biriktirilen tasarruflar ve oluşturulan fonlar aracılığıyla ekonomide uzun vadeli yatırımlara finansal kaynak oluşturulmaktadır (Işık vd., 2011, s.28). Böylece bireysel emeklilik sistemi sosyal güvenliğin kapsamının genişlemesine ve kamu kaynakları üzerinde yoğunlaşan finansman yükünün hafifletilmesine katkı sağlamaktadır. Bireysel emeklilik sistemleri, bazı ülkelerde kamu sosyal güvenlik sistemlerinin yerine alternatif rolde uygulanırken Türkiye gibi çeşitli ülkelerde mevcut kamusal sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı fonksiyonda tatbik edilmektedir. Türkiye’de 2017 yılına kadar sadece isteğe bağlı katılım esasına göre uygulanan bireysel emeklilik sistemi, 2017 yılında yürürlüğe giren otomatik katılım uygulaması ile hem isteğe bağlı hem de zorunlu statüde icra edilmektedir (Can & Eyidiker, 2019, s.627).

Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile 7 Ekim 2001 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. Fakat ilgili yönetmeliklerin hazırlanması ve sistemi yürütecek olan emeklilik şirketlerinin kurulması belirli bir zaman aldığından dolayı, sistemin fiilen yürürlüğe girmesi 27 Ekim 2003 tarihinde gerçekleşmiştir (Topalhan, 2010, s.165). Bireysel emeklilik sisteminin fiilen hayata geçirilmesiyle birlikte Türkiye’de sermaye piyasalarına uzun vadeli mali kaynak temin etme, istihdamı arttırma, ekonomik kalkınmayı ve büyümeyi hızlandırma hedeflerine katkı sağlayacak, gönüllü katılıma dayalı ve belirlenmiş bireysel katkı hesabına göre işleyen bir özel emeklilik ve tasarruf sistemi tesis etmek amaçlanmıştır (4632 Sayılı Kanun, Madde 1). Sosyal güvenlik sistemine ve ekonomiye önemli katkıları olan bireysel emeklilik sistemi takip eden yıllarda yasal düzenlemelerle ve vergisel teşviklerle devlet tarafından desteklenmiş ve topluma özendirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda bireylerin bireysel emeklilik programlarına katılımını teşvik etmek ve hızlandırmak amacıyla 6327 sayılı Kanun ile çeşitli hukuki ve vergisel düzenlemeler yapılarak 1 Ocak 2013 tarihi itibarıyla, katılımcıların ödediği katkı payları üzerinden %25 oranında devlet katkısı uygulaması başlatılmıştır. 2022 yılında devlet katkısı oranı %30’a yükseltilmiştir (7351 sayılı Kanun, Madde 6).

Çalışmada devlet katkısı uygulamasının Türkiye bireysel emeklilik sistemi üzerindeki etkileri ve sonuçları araştırılmış ve değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, ilgili alanda hazırlanan akademik çalışmalar ve yayınlar literatür taraması yöntemiyle incelenmiş ve bireysel emeklilik sistemine ilişkin istatistiki veriler Emeklilik Gözetim Merkezi’nin veri tabanından temin edilerek devlet katkısı uygulamasının başlatıldığı 2013 yılı sonrasındaki ve öncesindeki büyüklükler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen bilgi ve bulgular neticesinde, devlet katkısı uygulamasının yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla ilk iki yılda sistemdeki katılımcı sayısının ve fon büyüklüğünün artmasına önemli katkı sağladığı, fakat sonraki yıllarda aynı etkiyi sürdürmediği tespit edilmiştir. Devlet katkısının 2013 yılından 2021 yılına kadarki süreçte sistem üzerindeki etkisini inceleyen ve hem teorik hem de sayısal veriler sunan bu çalışma, ilgili alanda ilk olma özelliği taşımaktadır. Bireysel emeklilik sisteminde gerçekleştirilen reformlar, sistemdeki mevcut gelişmeler ve göstergeler göz önünde bulundurularak şekillendirilmektedir. Bu bakımdan, çalışmada ulaşılan veri ve

bulguların söz konusu alanda bilgi ve fikir sahibi olmak isteyen araştırmacılara, politika yapıcılara ve literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır.

2. Bireysel Emeklilik Sistemi: Tanım ve Kavram

Gelişmiş ve gelişmekte olan çok sayıdaki ülke sosyal güvenlik sistemlerindeki sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla çeşitli iyileştirici tedbirler uygulamaktadır. Kademeli olarak emeklilik yaşının yükseltilmesi, prim oranlarının arttırılması, yeni vergi kalemlerinin yürürlüğe girmesi ve getirilen teşvik mekanizmaları başlıca iyileştirici tedbirler arasında sayılabilir. Çok sayıda ülke, bu yöntemlere ilave olarak Dünya Bankası ve IMF'nin desteği ve yönlendirmesiyle sosyal güvenlik sistemlerinde çeşitli yasal düzenlemeler ve yapısal reformlar gerçekleştirerek tek ayaklı sosyal güvenlik sistemlerinden üç ayaklı bir rejim yapısına geçiş yapmıştır (İşseveroğlu & Hatunoğlu, 2012, s.156). Emeklilik fonları ve sosyal güvenlik sistemlerinin üzerine inşa edildiği üç ayaklı yapının birinci ayağı; dağıtım esasına göre işleyen ve zorunlu emeklilik planlarını içeren geleneksel kamusal emeklilik sistemi uygulamasıdır. Sosyal güvenlik hizmetlerinin devlet ve yetkili kamu organları tarafından sağlandığı ve farklı yaş grupları arasında gelirin yeniden dağıtılması prensibine göre işleyen bu sistemde emeklilere yapılan ödemeler çalışan kesimden tahsil edilen katkılarla finanse edilmektedir (Derelioğlu, 2001, s.12).

Yapının ikinci ayağı; mesleki ya da tamamlayıcı emeklilik fonlarına dayanan, işkolu veya işyeri bazı faaliyet yürüten ve katılımın isteğe bağlı ya da zorunlu olabildiği sosyal güvenlik kurumlarından oluşmaktadır. Bu kurumlar genellikle belirli bir istihdam ilişkisine veya mesleğe bağlı bir topluluğa hitap etmektedir (Şen, 2001, s.6). Yapının üçüncü ayağını ise bireysel emeklilik sistemi ve özel emeklilik fonları teşkil etmektedir. Bireysel emeklilik sistemi; bu bağlamda kamu sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı nitelikte uygulanmakta ve gönüllü katılım ilkesine dayanmaktadır. Sistem, katılımcılar tarafından ödenen katkılarla fonlanmakta ve kamu kurum ve kuruluşlarının denetim ve gözetimine tabi tutulan özel sektör şirketleri tarafından yürütülmektedir (Apak & Taşçıyan, 2010, ss.123-124). Bununla birlikte söz konusu üç ayaklı yapı çerçevesinde yer alan bireysel emeklilik sistemlerinin uygulanışı ve işleyişi ülkelere ve ülkelerin sosyoekonomik koşullarına göre farklılıklar göstermektedir. Sisteme katılım Avusturya ve Şili gibi bazı ülkelerde zorunlu iken bazı diğer ülkelerde ise isteğe bağlı olarak uygulanmaktadır. Uygulanışı ve işleyiş özellikleri ülkelere göre çeşitli farklılıklar göstermekle birlikte bireysel emeklilik sisteminin tüm dünyada ortak uygulanma sebebi, sosyal güvenlik sistemine ve sermaye piyasalarına ek mali kaynak temin ederek kamu kurumlarının finansman yükünü hafifletmektir (Antolin, 2012, s.5).

3. Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi

Türkiye'de 1940 yılında kurulan sosyal güvenlik sistemi, emeklilik sigortalarında 2003 yılına kadar vatandaşlar için tek seçenek olmuştur. Özel nitelikli bir emeklilik sistemi kurma çalışmaları ise 1997 ile 1999 yılları arasında Hazine Müsteşarlığı'nın idaresinde yürütülen sosyal güvenlik reformu

süreciyle gündeme gelmiştir. Söz konusu reformlarla mevcut kamu emeklilik sistemini güçlendirmek ve bireysel emeklilik programları geliştirmek hedeflenmiştir. Dolayısıyla, bireysel emeklilik sisteminin kurulması, sosyal güvenlik faaliyetlerinde karşılaşılan sorunların giderilmesine yönelik benimsenen yapısal reformlar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda 28 Mart 2021 tarihinde 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Meclis'te kabul edilmiş ve Kanun 7 Ekim 2001'de yürürlüğe girmiştir (Dursunluer 2010, s.3). Bununla birlikte, ilgili yönetmeliklerin yayınlanması ve emeklilik şirketlerinin kurulması belirli bir zaman aldığından dolayı, sistemin fiilen yürürlüğe girmesi 27 Ekim 2003 tarihinde olmuştur (Topalhan, 2010, s.165). Bu tarihten itibaren ilk özel emeklilik planlarının onaylanmasıyla birlikte, sisteme ilk üye kayıtları yapılmaya başlanmıştır (Satır, 2008, s.15). 4632 sayılı Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle kamu sosyal güvenlik sistemine tamamlayıcı nitelikte uygulanmış, bireylerin emeklilik döneminde ek gelir elde etmesini sağlayan ve bireysel tasarrufların yatırıma yönlendirilmesine olanak tanıyan bir özel emeklilik ve tasarruf sistemi tesis etmek amaçlanmıştır (Sarılı, 2011, s.35). Sistem, sosyal güvenlik sisteminin yerine bir alternatif olmaktan ziyade, tamamlayıcı rol ve görev üstlenmek üzere kurulmuştur. Bu şekilde sosyal güvenlikle yaşanan finansman sorunlarının azaltılması ve çözülmesi hedeflenmiştir (Yaman & Emir, 2012, s.55). Sistem, 2017 yılına kadar isteğe bağlı olarak uygulanmıştır. Fakat 1 Ocak 2017 tarihinde otomatik katılım uygulamasının başlatılmasıyla birlikte, bu tarihten itibaren sisteme katılım hem isteğe bağlı hem de 45 yaş altı çalışan grupları için zorunlu statüde tatbik edilmektedir (6740 Sayılı Kanun, Madde 1).

Bireysel emeklilik sisteminde katılımcıların ödediği katkı payları, emeklilik şirketleri tarafından kurulan fonlar vasıtasıyla sermaye piyasalarında yatırıma yönlendirilmekte ve bu fonlardan elde edilen getiriler, katılımcıların emekli olduktan sonraki süreçte refah düzeylerine ve yaşam standartlarına katkı sağlamak amacıyla emeklilik hakkı kazananlara gelir olarak sunulmaktadır (Natof, 2010, s.59). Yapılan çok sayıda akademik ve uygulamalı çalışmada, bireysel emeklilik sisteminin sosyal güvenlik faaliyetleri, ülke ekonomisi, sermaye piyasaları ve finans sektörü üzerinde önemli etkileri olduğu tespit edilmiştir. Bireysel emeklilik sistemi, oluşturulan fonlar sayesinde ülke ekonomisine uzun vadeli kaynak girişi sağlamakta, sermaye piyasalarının gelişmesine zemin hazırlamakta ve bu sayede de ekonomik büyümeye destek olmaktadır (TCMB, 2011, s.55).

Türkiye'de bireysel emeklilik sisteminin uygulanma amaçları 4632 sayılı Kanun'un birinci maddesinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Buna göre, bahsi geçen tasarrufları yatırıma yönlendirme ve emeklilik dönemi için katılımcılara ek gelir olanağı sunma fonksiyonları, Türkiye bireysel emeklilik sisteminin başlıca amaçlarını teşkil etmektedir. Bununla birlikte, sistemin temel amaçları literatürde sosyal ve ekonomik amaçlar olmak üzere iki gruba ayrılarak analiz edilmiştir. Sistemin sosyal amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Alper, 2002, s.17):

- Sosyal güvenlik sisteminde tamamlayıcı rol üstlenerek kurumsal yapı oluşturmak,
- Toplumu, emeklilik ve tasarruf planlarına katılmaya teşvik etmek,
- Katılımcılara emeklilik dönemleri için ek gelir imkânı sağlamak,

- Emeklilik dönemlerine yönelik birikim ve tasarruf yapmak isteyen kişiler için kurumsal yatırım seçeneği sunmak.

Sistemin başlıca ekonomik amaçları ise şunlardır (Ural & Adakale, 2009, s.1466):

- Ekonomiye uzun vadeli kaynak temin ederek istihdamı desteklemek,
- Tasarrufları ve fonları arttırarak ekonomik büyümeye ve kalkınmaya katkı sağlamak,
- Sermaye piyasalarının derinliğini geliştirmek,
- Spekülatif dalgalanmaları azaltmak,
- Kamu sektöründe uzun vadeli borçlanma olanağını arttırmak.

4. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Genel Özellikleri ve İşleyişi

Türkiye bireysel emeklilik sistemi; devlet katkısı ve çeşitli hukuki düzenlemelerle teşvik edilen, fonlama ilkesine dayalı ve katkıları belirlenmiş bir özel ve kişisel emeklilik ve tasarruf planıdır (Dinçel, 2010, s.5). 18 Yaşını doldurmuş ve kanunen vatandaşlık haklarını kullanma ehliyetine sahip tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, sosyal güvenlik mevzuatına tabi olup olmadığı dikkate alınmaksızın sisteme katılabilmektedir. Katılımcılar kendi adlarına açılan hesaplarda birikimlerini takip edebilmektedir. Emeklilik döneminde ek gelir sağlamak amacıyla tercih edilen bu sistem, katkı payı ödemesi esasına dayalıdır (Çıltık, 2010, s.5). Sistemin finansmanı, ağırlıklı olarak katılımcılar tarafından ödenen katkı payları ve giriş aidatına dayanmaktadır. Bunlara ek olarak; yönetim gider kesintisi, sisteme ara verme durumunda uygulanan ek yönetim gider kesintisi, fon toplam gider kesintisi ve performans kesintisi sistemin diğer finansman kaynaklarını teşkil etmektedir (Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, Madde 20-22).

Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi kamu sosyal güvenlik sistemine ve Sosyal Güvenlik Kurumu’na alternatif değil, tamamlayıcı işlevde uygulanmaktadır (İlgin, 2012, s.72). Bu sebeple, sistemin mevcut sosyal güvenlik mevzuatından bağımsız olarak tek başına uygulanması mümkün değildir. Sisteme katılan bireylerin kamu sosyal güvenlik sistemi ve Sosyal Güvenlik Kurumu yönünden, yasalardan gelen tüm hak ve yükümlülükleri devam etmektedir. Ayrıca bireyin sigortalı olarak Sosyal Güvenlik Kurumu’ndaki ve uzun vadeli sigorta kollarındaki emeklilik haklarının bireysel emeklilik hesabına aktarılması söz konusu değildir (egm.org.tr). Sisteme katılım hem isteğe bağlı hem de otomatik katılım düzenlemesi kapsamında 45 yaşını doldurmamış çalışanlar için zorunlu statüdedir (6740 Sayılı Kanun, Madde 1). Emekliliğe hak kazanan katılımcılar, tercihe göre kamu emeklilik sisteminde olduğu gibi emeklilik maaşı alabilmekte veya emeklilik hakkını toplu para şeklinde de kullanabilmektedir.

Bireysel emeklilik sisteminde katılımcı;

- Ödediği katkı payını aynı şirketin birden fazla fonu arasında paylaştırabilmektedir (Topalhan, 2010, ss.179-180),

- Emeklilik sözleşmesi imzaladığı şirkette en az 1 yıl kalmak koşuluyla hesabındaki birikimleri başka bir emeklilik şirketine transfer edebilmektedir (Sarılı, 2011, s.38),
- Birden fazla emeklilik hesabı açabilmekte ve farklı şirketlerde açmış olduğu hesaplarını birleştirebilmektedir (İşseveroğlu & Hatunoğlu, 2012, s.157),
- Emeklilik planını 1 yıl içerisinde en fazla 4 defa, fon dağılım oranlarını ve tutarlarını ise yine 1 yıl içerisinde en fazla 6 defa değiştirebilmektedir (Topalhan, 2010, ss.179-180),
- Katkı payı tutarını kendisi belirlemekte ve dilerse katkı payı ödemeye belirli bir süre ara verebilmektedir (İlgin, 2012, s.76),
- İsteddiği zaman sistemden ayrılabilir (egm.org.tr). Otomatik katılım kapsamında sisteme dahil olanlar ise 2 ay sonra isteğe bağlı olarak sistemden çıkabilmektedir (6740 Sayılı Kanun, Madde 1),
- Katkı payı tutarı, emeklilik planı, fon dağılımı ve diğer verilerini kendi adına açılan emeklilik ve tasarruf hesabında takip ve kontrol edebilmektedir (Bağlan, 2006, s.80),
- Ödediği katkı payının %30'u oranında devlet katkısına hak kazanır. Söz konusu devlet katkısı tutarı katılımcının emeklilik hesabına aktarılmaktadır (7351 Sayılı Kanun, Madde 6).

Sisteme katılmak için uygun şartları taşıyan katılımcılar, bireysel emeklilik sistemine dahil olmak için emeklilik şirketleriyle bireysel emeklilik sözleşmesi imzalamaktadır. Emeklilik şirketleri katılımcıları adına en az üç farklı risk ve getiri planı içeren emeklilik yatırım fonu oluşturmaktadır. Böylece bireyler kendi risk ve getiri taleplerine uygun yatırım tercihi yapabilmektedir. Elde edilen birikimler, Sermaye Piyasası Kurumu'nun denetlediği çeşitli portföy yönetim şirketleri tarafından bu fonlarda yönetilmekte ve değerlendirilmektedir. Sistemde fon mal varlıklarının rehin edilmesi, portföyle ilişkili işlemler dışında teminat gösterilmesi, üçüncü şahıslarca haczedilmesi ve iflas masasına sevk edilmesi söz konusu değildir (6327 Sayılı Kanun, Madde 25). Bu bakımdan katılımcıların fonlardaki birikimleri bizzat kanunlarla ve yetkili kamu kuruluşları tarafından güvence altına alınmıştır. Katılımcılar sistemde kaldıkları süre boyunca birikimlerini kendi adlarına açılan emeklilik hesaplarında takip edebilmektedir. Sistemde şeffaflık unsuru büyük önem taşımaktadır. Sisteme dahil olan tüm bireyler katkı tutarları, yatırım fonlarının ayrıntıları, fon ve birikimlere ilişkin risk ve getiri değerleri hakkında bilgilendirilmektedir. Böylece katılımcıların yatırımlarını yönlendirmeleri için seçim yapmalarına imkân sağlanmaktadır. Bununla birlikte katılımcılara herhangi bir getiri garantisi sunulmamaktadır. Fon tercihi ve yatırımlara ilişkin risk bütünüyle yatırımcıya aittir (Özel & Yalçın, 2013, ss.59-60).

4.1. Sisteme Katılım ve Emekliliğe Hak Kazanma Koşulları

Bireysel emeklilik sistemine 18 yaşını doldurmuş, kanunen medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip tüm gerçek kişiler katılabilir. Sisteme katılımda, bireylerin sosyal güvenlik mevzuatındaki sigortalılık statüsü ve herhangi bir kurumda çalışıp çalışmadıkları dikkate alınmamaktadır.

Emeklilik planının başlaması için katılımcının bir özel emeklilik şirketiyle bireysel emeklilik sözleşmesi imzalaması gerekmektedir. Emeklilik sözleşmesi; katılımcının bireysel emeklilik sistemine dahil olması, sistemden ayrılması, katkı paylarının ödenmesi ve hesaplarda takip edilmesi, tasarrufların fonlarda değerlendirilmesi hususlarında katılımcının ve emeklilik şirketinin tüm hak, fayda ve yükümlülüklerini kapsayan ve düzenleyen sözleşmedir (6327 sayılı kanun, Madde 16). Söz konusu sözleşmenin tarafları katılımcı ve bireysel emeklilik şirkettir. Emeklilik şirketlerinin bireysel emeklilik branşında faaliyet gösterebilmeleri için bakanlıktan ruhsat almış olmaları gereklidir. Emeklilik şirketleri; 4632 sayılı Kanun çerçevesinde faaliyet yürüten, sistemin pazarlama işlevini gerçekleştiren, yatırım amaçlı olarak bünyesinde fonlar kuran, katılımcıların katkı paylarını değerlendirmek üzere portföy yönetim şirketleriyle birlikte çalışan kurumlardır. En az 5 kişiden oluşan yönetim kuruluna sahip olması gereken bu şirketlerin kuruluş ve faaliyet izni Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından verilmektedir. Anonim şirket olarak kurulan emeklilik şirketlerinin unvanında “emeklilik” ibaresinin bulundurulması ilgili Kanun gereği zorunludur (İlgin, 2011, s.43).

Katılımcının emekliliğe hak kazanabilmesi için sistemde en az 10 yıl kalması, en az 10 yıl katkı payı ödemesi ve 56 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir (6327 Sayılı Kanun, Madde 18). Emekliliğe hak kazanan katılımcı birikimlerinin tamamını veya bir kısmını toplu para olarak tahsil edebileceği gibi; emeklilik şirketiyle yıllık gelir sigortası anlaşması yaparak aylık, 3 aylık, 6 aylık veya yıllık gelir şeklinde belirli bir maaş bağlanmasını talep edebilmektedir (Sunar, 2013, s.57). Katılımcılar, gerekli kriterleri karşılayıp emeklilik hakkı kazanmış olsalar dahi, dilerlerse emekli olmak zorunda değildir. Şayet katılımcı çalışmaya devam etmek istiyorsa, birikim yapmaya devam edebilmekte ve emekliliğini erteleyebilmektedir. Bununla birlikte, katılımcının emeklilik hakkını kullanmak istemesi halinde emeklilik hesabına katkı payı ödemesi sona erer. Ayrıca, katılımcının birden fazla emeklilik sözleşmesi olması durumunda, emekli olabilmesi için sadece bir sözleşmeden emeklilik hakkı kazanması yeterlidir. Bu durumda yürürlükte olan diğer sözleşmeler birleştirilmektedir (Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik, Madde 16).

4.2. Sistemden Ayrılma ve Stopaj Oranları

Bireysel emeklilik sisteminde katılımcı istediği zaman katkı payı ödemeye ara verebilmekte ya da sistemden tamamen çıkabilmektedir. Katılımcı sistemden 10 yıldan kısa bir süre katkı payı ödeyip çıkabildiği gibi, 10 yıl veya daha uzun bir süre katkı payı ödeyip emekliliğe hak kazanmadan da sistemden ayrılabilir. Bu durumda bireyin birikimleri kendisine, ölüm halinde de lehtara tahsil edilmektedir (6327 Sayılı Kanun, Madde 18). Katılımcının emeklilik hakkı kazanmadan sistemden çıkması durumunda getiriler üzerinden belirli oranlarda tevkifat yapılmaktadır. 6327 sayılı Kanun'un 2012 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte, sistemden ayrılma durumunda uygulanan vergi stopajı toplam birikim tutarları üzerinden değil, yalnızca getiri üzerinden yapılmaya başlamıştır.

Sistemden ayrılma durumunda uygulanacak stopaj kesintisi oranları katılımcının sistemde 10 yıldan az ve 10 yıldan fazla süre kalmasına göre farklılık göstermektedir. Buna göre stopaj kesintisi oranları aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir (egm.org.tr):

- 10 yıldan az bir süre sistemde kalıp ayrılan katılımcılar için %15,
- 10 yıl veya daha fazla sistemde kaldığı halde yaş kriterini karşılamadığından dolayı emekliliğe hak kazanamadan ayrılanlar için %10,
- Emeklilik hakkı kazananlar ile ölüm veya maluliyet sebebiyle sistemden ayrılmak zorunda kalanlar için %5'tir.

Stopaj kesintileri getiriler üzerinden yapılmakta, dolayısıyla katılımcı yatırmış olduğu anapara üzerinde herhangi bir kayba maruz kalmamaktadır. Ayrıca oranlardan anlaşıldığı gibi, bireysel emeklilik sistemi ağırlıklı olarak ekonomiye uzun vadeli finansal kaynak temin etme amacı taşıdığından dolayı bireyin sistemde kaldığı süre arttıkça yapılan stopaj kesintisi de aynı oranda azalmaktadır. Bu bakımdan sistemde daha uzun süre kalan katılımcılar daha avantajlı olmakta ve bu düzenleme katılımcıları sistemde daha uzun süre kalmaya teşvik etmektedir (Aydın & Kaplan, 2014, s.111).

5. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Uygulanmasını Gerekli Kılan Faktörler

Dünya genelinde bireysel emeklilik sisteminin uygulanmasını gerekli kılan en önemli faktör, ülkelerin sosyal güvenlik ve kamu emeklilik sigortası sistemlerinde karşılaştığı çeşitli yetersizlikler ve mali sorunlardır. Bu sorunların başlıca halleri;

- Nüfusun yaşlanması,
- Sosyal güvenlik prim gelirleri ve tasarruf miktarlarının yetersiz olması,
- İşsizlik oranlarının ve kayıt dışı istihdamın yüksek seyretmesi,
- Erken yaşta yapılan hatalı emeklilik uygulamaları,
- Uzun vadeli sigorta kollarında meydana gelen bütçe açıklarısayılabılır (Yaman & Emir, 2012, s.56).

Gelişmiş ülkelerde bireysel emeklilik sisteminin uygulanmasının en önemli sebebi, doğumda beklenen yaşam süresinin uzaması ve yükselen yaşam standartları nedeniyle nüfusun giderek yaşlanmasıdır. Japonya ve Batı Avrupa ülkeleri gibi doğurganlık oranlarının düşük olduğu bazı gelişmiş ülkelerde, yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı sürekli artmaktadır (Amaglobeli vd., 2019, s.8).

Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye’de ise bireysel emeklilik sisteminin uygulanmasının en önemli sebebi, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan finansman sorunları, bütçe açıkları ve sosyal güvenlik kurumlarının yeterince etkin işleyememesidir. Sürekli yükselen sosyal güvenlik maliyetleri, bağımlı nüfusun artması, işsizlik ve istihdam ile ilişkili sorunlar, aktif-pasif dengesinin bozulması Türkiye sosyal güvenlik sisteminde krizlere sebep olmuştur (Akgeyik, 2006, s.82). Geçmiş dönemlerde yapılan erken yaşta emeklilik uygulamaları, aktif statüde çalışabilecek durumdaki kişilerin emekli olarak devletten aylık alması, SSK ve Bağ-Kur’da sık sık gerçekleştirilen prim afları sosyal

güvenlik sisteminde ciddi finansman sorunlarına ve bütçe açıklarına yol açmıştır. Özellikle 90'lı yıllarda ve 2000'li yılların başlarında sosyal güvenlik kurumlarının aktüeryal dengesinin bozulması, fonların etkin şekilde değerlendirilememesi ve kaynakların erimesi sonucu meydana gelen sosyal güvenlik açıkları, ülkenin makroekonomik dengeleri ve finansal istikrarı üzerinde tahribata yol açmıştır (Acartürk & Bayri, 2006, ss.11-14).

Sosyal güvenlikte sisteminde bahsi geçen sorunları en aza indirmek ve ekonomide tasarruflara dayalı uzun vadeli kaynak girişi sağlamak amacıyla, Türkiye'de bireysel emeklilik sistemi çeşitli yasal düzenlemelerle ve vergisel teşviklerle özendirilmiştir.

6. Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemini Teşvik Amacıyla Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemine ve makroekonomik bileşenlere önemli katkıları olan bireysel emeklilik sisteminin devlet tarafından belirli düzenlemelerle desteklenmesi ve özendirilmesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu doğrultuda toplumu sisteme katılıma teşvik etmek amacıyla bazı yasal düzenlemeler ve teşvik uygulamaları hayata geçirilmiştir. Bu amaçla, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında yapılan düzenlemelerle birtakım vergisel teşvikler getirilmiştir. 4632 sayılı Kanun ile getirilen teşvik uygulamasında, katılımcıların ödediği katkı paylarının gelir vergisi matrahının tespitinde indirim konusu yapılabilmesi sağlanmıştır. Ayrıca sistemde emeklilik hakkı kazananlar ile maluliyet, ölüm ya da tasfiye gibi mücbir sebeplerle sistemden ayrılanların yaptığı ödemelerin bir kısmı gelir vergisinden müstesna tutulmuştur. Öte yandan, söz konusu düzenlemeler bireysel emeklilik sistemini teşvik etmek ve cazip hale getirmek konusunda beklenen etkiyi oluşturmamış ve sistemin iyileştirilmesi bakımından yeterli görülmemiştir (Gider, 2012, s.136). Özellikle yatırılan sermayenin elde edilen getirilerle birlikte toplu olarak vergilendirilmesi, sistemde ihtilaflara ve memnuniyetsizliklere yol açmıştır. Sadece kazanılan getirinin değil, aynı zamanda anaparanın da tevkifata tabi tutulması bazı uzmanlarca "çifte vergilendirme" olarak değerlendirilmiş ve bu uygulamanın vergilendirmede adaletsizliğe sebep olduğu ileri sürülmüştür (Tokmakkaya, 2009, s.9). Ayrıca beyanname verenler, ücretliler ve işverenler tarafından ödenen katkı paylarının vergi matrahından indirilmesi teşviki, sadece vergi mükellefi olanları kapsadığından dolayı sistemde istenen sonuca ulaşamamıştır. Ev hanımları veya öğrenciler gibi vergi mükellefi olmayan gruplar bu düzenlemeden yararlanamamış, ayrıca vergi mükellefi olan çalışanlar için de belirli kısıtlamalar söz konusu olmuştur (Oruç, 2013, s.108).

Bahsi geçen sorunlar sisteme olan ilgiyi ve talebi azaltmış ve özendirilmeye çalışılan bireysel emeklilik sisteminin imajını zedeleyerek geniş kitlelerin sisteme çekilmesi amacına hizmet etmemiştir. Özellikle sistemden ayrılanlara, yapılan ödemenin tamamı üzerinden stopaj uygulanması sebebiyle yargıya intikal eden çok sayıda vaka olmuştur. Bu sebeplerden dolayı 4632 sayılı Kanun'un uygulanmasından kaynaklanan olumsuzluklar nedeniyle bireysel emeklilik sisteminde yeni düzenlemelere başvurulması gereksinimi ortaya çıkmıştır. Söz konusu sorunları gidermek ve toplum

nezdinde bireysel emeklilik sistemini cazip hale getirerek katılımı teşvik etmek amacıyla 6327 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. 6327 sayılı Kanun ile mevzuatta ve vergisel teşvik mekanizmalarında çeşitli revizyonlar ve değişiklikler yapılmıştır. Bu doğrultuda 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren katkı paylarının ücretin safi tutarının tespitinde indirim konusu yapılması teşviki sona ermiş ve onun yerine kamusal teşvik mekanizması olarak devlet katkısı uygulaması yürürlüğe girmiştir (Sunar, 2013, s.56).

7. Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı Uygulaması

6327 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye bireysel emeklilik sisteminde ve vergisel teşvik uygulamalarında birtakım revizyonlar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu Kanun ile sistemde yapılan vergi kesintileri anaparayı kapsamayacak şekilde yalnızca getiriler üzerinden uygulanmaya başlamıştır. Ayrıca katılımcıların ödediği katkı paylarının matrahtan indirilmesi teşvikine (işverenlerin ödedikleri dışında) son verilerek yerine devlet katkısı uygulaması getirilmiştir. Devlet katkısı teşvikinin içeriği ve uygulanışına ilişkin yasal hüküm ve esaslar 6327 sayılı Kanun’un yirmi dokuzuncu maddesi ile 4632 sayılı Kanun’un ek birinci maddesinde düzenlenmiştir. Bu doğrultuda 2013 yılından itibaren katılımcıların sistemde ödediği katkı paylarının mevzuatta açıklanan belirli bir yüzdesi, bazı şartlar ve limitler çerçevesinde devlet katkısı olarak katılımcının emeklilik hesabına aktarılmaktadır (6327 sayılı kanun, Madde 29). Söz konusu devlet katkısı oranı; 1 Ocak 2013 tarihinden 22 Ocak 2022 tarihine kadar %25 olarak uygulanmakta iken, 7351 sayılı Kanun’la gerçekleştirilen yasal düzenleme sonrası 22 Ocak 2022’den itibaren 5 puanlık artışla %30’a yükseltilmiştir (7351 sayılı Kanun, Madde 9). Katılımcıların ödediği katkı paylarının %30’una tekabül eden tutarlar Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından hesaplanmaktadır. Bakanlık, hesaplanan devlet katkısı tutarlarını özel emeklilik şirketleri vasıtasıyla katılımcılara aktarmak üzere Emeklilik Gözetim Merkezi’ne tahsil etmektedir (6327 sayılı kanun, Madde 29). Devlet katkısı tutarının hesaplanmasında baz alınan miktar, sadece katılımcıların ödediği katkı payları için geçerli olmaktadır. İşverenlerin çalışanları adına emeklilik hesaplarına ödediği katkı payları için devlet katkısı uygulanması söz konusu değildir. Ayrıca devlet katkısı tutarları, katılımcıların ödediği katkı paylarından bağımsız olarak fonlanmakta ve değerlendirilmektedir. Bu tutarlar Bakanlıkça belirlenen finansal yatırım araçlarına yönlendirilmekte, bu süreçte katılımcının fonlama veya yatırıma ilişkin tercih ve kararları dikkate alınmamaktadır (Varlı, 2012, s.47).

Bireysel emeklilik sisteminde katılımcıların sistemde kaldığı süre uzadıkça, devlet katkısı ve getirilerinde hak kazandığı miktar da artmaktadır. Örneğin, sistemde en az 3 yıl kalanlar devlet katkısı ve getirilerinin %15’ine hak kazanırken, en az 10 yıl sistemde kalan katılımcılar %60’ına hak kazanmaktadır. Bu şekilde katılımcıların sistemde daha uzun süre kalması özendirilmektedir. Dolayısıyla devlet katkısı uygulamasından, sadece emeklilik hakkı kazanıldıktan sonra tam anlamıyla fayda ve kazanım sağlandığı anlaşılmaktadır. Sistemden ayrılan katılımcıların, devlet katkısından hak etmedikleri tutarlar Bakanlığın ilgili yılına ait bütçesine gelir olarak aktarılmaktadır. Devlet katkısı tutarları hak

sahiplerine sözleşme bazında değil, katılımcı bazında ödenmektedir. Dolayısıyla bu tutarlar, birden fazla bireysel emeklilik sözleşmesi olan katılımcılar için ayrı ayrı olacak şekilde değil bir bütün olarak hesap edilmektedir (6327 sayılı kanun, Madde 29).

Devlet Katkısı uygulamasının başlıca usul ve esasları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (6327 Sayılı Kanun, Madde 29; 4632 Sayılı Kanun, Geçici Madde 5; 7351 Sayılı Kanun, Madde 6):

- Devlet katkısı, 22 Ocak 2022 tarihinden itibaren katkı paylarının %30'u oranında devlet tarafından katılımcının emeklilik hesabına ödenmektedir. 1 Ocak 2013 ile 22 Ocak 2022 tarihleri arasında devlet katkısı %25 oranında uygulanmıştır.
- Bireysel veya gruba dayalı özel emeklilik sözleşmesi kapsamında katkı payı ödeyen tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 28. Maddesi kapsamında yer alan tüm katılımcılar, belirli şartlar ve limitler çerçevesinde devlet katkısından yararlanabilmektedir.
- Katılımcı hesabına yatırılan devlet katkısının yıllık üst limiti bulunmaktadır. Buna göre katılımcıların bir yıl içinde hak sahibi olabileceği devlet katkısı miktarı, ilgili yılın toplam brüt asgari ücret tutarının %30'unu geçemez. Örneğin 2022 yılında, katılımcının azami devlet katkısı alabilmesi için ödemesi gereken katkı payı tutarı 60.048 TL'dir ($5.004 \text{ TL} \times 12 = 60.048 \text{ TL}$).
- Katılımcıların devlet katkısı alabilmesi için vergi mükellefi olma şartı bulunmamaktadır. Dolayısıyla vergi mükellefi olsun veya olmasın ilgili şartları taşıyan herkes limitler dahilinde devlet katkısına hak kazanabilmektedir.
- Katılımcıların devlet katkısına hak kazanabilmesi için katkı payı ödemesini yaptıktan sonra yapması gereken başka bir bildirim, beyanat veya işlem bulunmamaktadır.
- Devlet katkısı tutarının hesaplanması, özel emeklilik şirketlerinin temin ettiği veriler üzerinden, Emeklilik Gözetim Merkezi tarafından yapılmaktadır.
- Hak kazanılan devlet katkısı tutarları Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından Emeklilik Gözetim Merkezi'ne, Emeklilik Gözetim Merkezi'nden ise emeklilik şirketine aktarılmaktadır. Emeklilik şirketleri, bu tutarları katılımcının devlet katkısı hesabına iletmektedir. Katılımcılar hak kazandıkları devlet katkısı tutarlarını, emeklilik hesaplarının alt hesabı olarak açılan devlet katkısı hesabında takip ve kontrol edebilmektedir.
- Yatırılan devlet katkısı tutarları, Bakanlık tarafından belirlenmiş fonlarda ve çeşitli portföy sınırlamaları çerçevesinde değerlendirilmektedir.
- İşverenler tarafından çalışanları adına ödenen katkı payları üzerinden devlet katkısı ödenmektedir.
- Katılımcılar, mevcut emeklilik sözleşmesine ek olarak düzenli ödedikleri katkı payları üzerinden de limitler kapsamında devlet katkısı alabilmektedir.

- Hayır kurumları, dernek, vakıf ve sandıklarda yapılan birikimler devlet katkısı hesaplamasına dahil edilmemektedir.
- Katılımcının mevcut sözleşmesini başka bir emeklilik şirketine taşıması durumunda, devlet katkısı hesabındaki tutarlarda birikimlerle birlikte yeni şirkete transfer edilmektedir.
- Devlet katkısı hesabındaki tutarların tamamına hak kazanmak için katılımcının emekli olması gerekmektedir. Bununla birlikte emeklilik hakkı henüz kazanılmamış olsa dahi, katılımcının vefatı veya maluliyeti hallerinde devlet katkısı tutarlarının tamamı katılımcıya veya leh-tara ödenmektedir.
- Katılımcıların sistemden ayrılmalari durumunda, 1 Ocak 2013 tarihinden sonra sistemde geçirdiği süreye göre devlet katkısı hak ediş oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1: 1 Ocak 2013'ten Sonra Sistemde Geçirilen Süreye Göre Devlet Katkısı Hak Ediş Oranları

3 Yıdan 6 Yıla Kadar	%15
6 Yıdan 10 Yıla Kadar	%35
10 Yıl ve Daha Fazla	%60
Emeklilik ile Ölüm ve Maluliyet Halleri	%100

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, (2022), Devlet Katkısı Rehberi: Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı, s.5, https://egm.org.tr/Sites/1/upload/files/Devlet_Katkisi_Rehberi_2022-1557.pdf, (21.03.2022)

- Katılımcının devlet katkısı hesabındaki tutarın tamamına hak kazanmadan sistemden ayrılması halinde, hak kazanılmayan tutarlar emeklilik şirketi tarafından genel bütçede gelir olarak kaydedilmek üzere Bakanlığın hesaplarına aktarılmaktadır.
- Katılımcının sistemden ayrılması veya emekli olması durumunda, devlet katkısına hak kazandığı kısma ilişkin getirisi üzerinden aşağıdaki tabloda verilen oranlarda stopaj kesintisi uygulanmaktadır:

Tablo 2: 1 Ocak 2013'ten Sonra Sistemde Geçirilen Süreye Göre Stopaj Oranları

10 Yıdan Az Süre Katkı Payı Ödeyerek Ayrılanlar	%15
10 Yıl Katkı Payı Ödediği Halde Emekli Olmadan Ayrılanlar	%10
Emeklilik, Ölüm veya Maluliyet Sebebiyle Ayrılanlar	%5

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, (2022), Devlet Katkısı Rehberi: Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı, s.6, https://egm.org.tr/Sites/1/upload/files/Devlet_Katkisi_Rehberi_2022-1557.pdf, (23.03.2022)

- Sisteme katkı payı ödemekte iken vefat eden katılımcının devlet katkısı hesabındaki tutarların tamamı katılımcının lehtar/lehtarlarına ödenir.
- Katılımcıların devlet katkısı hesaplarındaki tutarların rehin edilmesi, haczedilmesi ve iflas masasına sevk edilmesi Kanun gereği mümkün değildir.

- Katılımcı, devlet katkısı hesabındaki bilgi ve verilere sözleşme imzaladığı emeklilik şirketi aracılığıyla veya Takasbank web sitesinde yer alan “Takasbank Bilgilendirme Sistemi” üzerinden erişebilmektedir.
- 1 Ocak 2013 tarihinden önce sisteme giren ve 1 Ocak 2016’dan sonra sözleşmesi devam eden katılımcılar için, 1 Ocak 2013 tarihi itibarıyla, 3 yıl sistemde bulunmak şartıyla, 3 yılın sonuna devlet katkısına esas hak kazanma sürelerinin hesaplanmasında yıl eklemesi yapılmaktadır. Örneğin, 1 Temmuz 2004’te sisteme giren bir katılımcının 1 Ocak 2016 tarihi itibarıyla 1 Ocak 2013’ten önce sistemde kaldığı süre olan 8,5 yıl göz önünde bulundurularak, normalde 3 yıl olan devlet katkısı tutarının hesap edilmesine esas süreye 2 yıl eklenerek toplam 5 yıla çıkarılmıştır. Buna göre, katılımcıların 2013 yılından önce sistemde kaldıkları süreye bağlı olarak, devlet katkısına hak kazanmaya esas süreye eklenen süreler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 3: 1 Ocak 2013 Tarihinden Önce Sistemde Geçirilen Süreye Göre Eklenen Devlet Katkıları

3 Yılden Fazla 6 Yılden Az ve 6 Yıl	1 Yıl
6 Yılden Fazla 10 Yılden Az ve 10 Yıl	2 Yıl
10 Yılden Fazla	3 Yıl

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, (2022), Devlet Katkısı Rehberi: Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı, s.5, https://egm.org.tr/Sites/1/upload/files/Devlet_Katkisi_Rehberi_2022-1557.pdf, (23.03.2022)

8. Türkiye’de Devlet Katkısı Uygulamasına İlişkin İstatistiksel Veriler

Çalışmanın bu bölümünde; Türkiye bireysel emeklilik sisteminin fiilen uygulanmaya başladığı 2003 yılı ile 2021 yılları arasında katılımcı sayısı, katkı payı tutarları, katılımcıların fon tutarları, devlet katkısı fon tutarları ve bunların yıllar içindeki artış oranlarını içeren göstergeler, tablo ve grafikler halinde sunulmuştur. Söz konusu verilerin tamamı, bireysel emeklilik sistemine ilişkin verileri hazırlayan ve yayınlayan yetkili kuruluş olan Emeklilik Gözetim Merkezi’nin web sitesinden ve ilgili yıllara ait faaliyet raporlarından alınarak derlenmiştir.

Aşağıdaki Tablo 4’te 2003 ile 2021 yılları arasında Türkiye bireysel emeklilik sistemindeki katılımcı sayısı, katkı payı tutarları ve bunların bir önceki yıla göre artış oranları sunulmuştur.

Tablo 4: Yıllara Göre Katılımcı Sayısı, Katkı Payı Tutarları ve Artış Oranları

2003	15.245	-	5.866.764	-
2004	314.257	1961,37	288.325.706	4814,56
2005	672.696	114,05	1.117.233.826	287,49
2006	1.073.650	59,60	2.592.508.977	132,04
2007	1.457.704	35,77	3.917.061.211	51,09
2008	1.745.354	19,73	5.467.695.761	39,58

2009	1.987.950	13,89	7.102.007.561	29,89
2010	2.281.478	14,76	9.515.230.294	33,97
2011	2.641.843	15,79	12.393.688.644	30,25
2012	3.128.130	18,40	16.177.757.755	30,53
2013	4.153.055	32,76	21.921.860.114	35,50
2014	5.092.871	22,62	28.346.503.495	29,30
2015	6.038.432	18,56	37.119.095.559	30,94
2016	6.627.025	9,74	44.363.955.590	19,51
2017	6.924.945	4,49	52.575.516.474	18,50
2018	6.878.224	-0,67	58.413.917.639	11,10
2019	6.871.132	-0,10	67.817.788.663	16,09
2020	6.900.579	0,42	82.388.592.269	21,48
2021	7.092.021	2,77	94.778.431.940	15,03

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, Bilgi Merkezi, İstatistikler, BES Özet Verileri, <https://egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/> (24.03.2022).

Tablo 4'te 2003 yılı ile 2021 yılları arasında katkı payı tutarlarının ve katılımcı sayısının genel olarak arttığı görülmektedir. 2003 yılında sistemde toplam 15.245 katılımcı yer alırken bu sayı 2021 yılında 7 milyonun üzerine çıkmıştır. Bununla birlikte, devlet katkısı mekanizmasının uygulanmaya başladığı ilk iki yılda katkı payı tutarlarını ve katılımcı sayısını artırıcı etki yaptığı, fakat sonraki yıllarda bu artışların devam etmediği anlaşılmaktadır. Katılımcı sayısı 2013 yılında bir önceki yıla göre %32,7 oranında artış göstermiş, fakat bu yıldan itibaren 2021 yılına kadar söz konusu artış oranı sürekli azalmıştır. Bu sebeple sistemdeki katılımcı sayısı 2016'dan 2020'ye kadar neredeyse sabit kalmış, hatta 2018 ve 2019 yıllarında azalmıştır. Dolayısıyla devlet katkısı uygulamasının 2013 ve 2014 yıllarından sonra katılımcı sayısında kayda değer bir artışa yol açmadığı görülmektedir. Benzer şekilde katılımcıların ödediği katkı payı tutarları da 2015 sonrasında belirgin bir artış göstermemiştir. Katkı payı tutarları 2013 yılında %35 oranında artmakla birlikte sonraki yıllarda bu yükseliş devam etmemiş, 2016 ile 2021 yılları arasında söz konusu artış oranları %15 ile %21 bandında seyretmiştir. Bu veriler, devlet katkısının uygulanmaya başladığı ilk yıllarda toplum tarafından ilgi gösterildiğine, fakat bu ilginin sonraki yıllarda azaldığına işaret etmektedir. Devlet katkısı teşviki 2013 yılından beri uygulanmasına rağmen bireysel emeklilik sistemindeki katılımcı sayısı 7 milyon bandının üzerine çıkamamıştır. Şayet devlet katkısı sistemde kayda değer bir etki oluşturmuş olsaydı, katılımcı sayısı, katkı payı tutarı ve yatırıma yönlendirilen fonların miktarının daha yüksek düzeylerde olacağı tahmin edilmektedir.

Aşağıdaki Tablo 5'te 2003 ile 2021 yılları arasında katılımcıların sisteme ödediği katkı payı tutarları, katılımcıların fon tutarları, 2013 yılından itibaren devlet katkısı fon tutarları ve bunların önceki yıla göre artış oranları ile yıllık enflasyon oranları verilmiştir.

Tablo 5: Yıllara Göre Katkı Payı Tutarı, Katılımcıların Fon Tutarı, Devlet Katkısı Fon Tutarı ve Artış Oranları ile Yıllık Enflasyon Oranları

Yıl	Katkı Payı Tutarı (TL)	Katılımcıların Fon Tutarı (TL)	Devlet Katkısı Fon Tutarı (TL)	Katkı Payı Tutarı Artış Oranı (%)	Katılımcıların Fon Tutarı Artış Oranı (%)	Devlet Katkısı Fon Tutarı Artış Oranı (%)	Yıllık Enflasyon Oranı (%)
2003	5.866.764	-	-	-	-	-	18,4
2004	288.325.706	4814,56	-	-	-	-	9,3
2005	1.117.233.826	287,49	-	-	-	-	7,7
2006	2.592.508.977	132,04	2.814.938.925	-	-	-	9,6
2007	3.917.061.211	51,09	4.566.383.316	62,21	-	-	8,3
2008	5.467.695.761	39,58	6.372.756.623	39,55	-	-	10,0
2009	7.102.007.561	29,89	9.097.436.467	42,75	-	-	6,5
2010	9.515.230.294	33,97	12.011.986.651	32,03	-	-	6,4
2011	12.393.688.644	30,25	14.329.771.986	19,29	-	-	10,4
2012	16.177.757.755	30,53	20.346.290.278	41,98	-	-	6,1
2013	21.921.860.114	35,50	25.145.718.418	23,58	1.151.765.932	-	7,4
2014	28.346.503.495	29,30	34.793.077.808	38,36	3.019.076.239	162,12	8,1
2015	37.119.095.559	30,94	42.979.056.589	23,52	5.020.000.071	66,27	8,8
2016	44.363.955.590	19,51	53.409.391.715	24,26	7.438.179.620	48,17	8,5
2017	52.575.516.474	18,50	67.677.308.661	26,71	10.141.315.793	36,34	11,9
2018	58.413.917.639	11,10	76.962.144.906	13,71	11.655.982.351	14,93	20,3
2019	67.817.788.663	16,09	101.883.905.349	32,38	17.262.199.771	48,09	11,8
2020	82.388.592.269	21,48	137.091.395.250	34,55	21.253.467.119	23,12	14,6
2021	94.778.431.940	15,03	205.573.469.727	49,95	22.338.006.876	5,10	36,0

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, Bilgi Merkezi, İstatistikler, BES Özet Verileri, [https://egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/\(24.03.2022\)](https://egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/(24.03.2022)); Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Tüketici Fiyatları, [https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatları,\(07.04.2022\)](https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatları,(07.04.2022)).

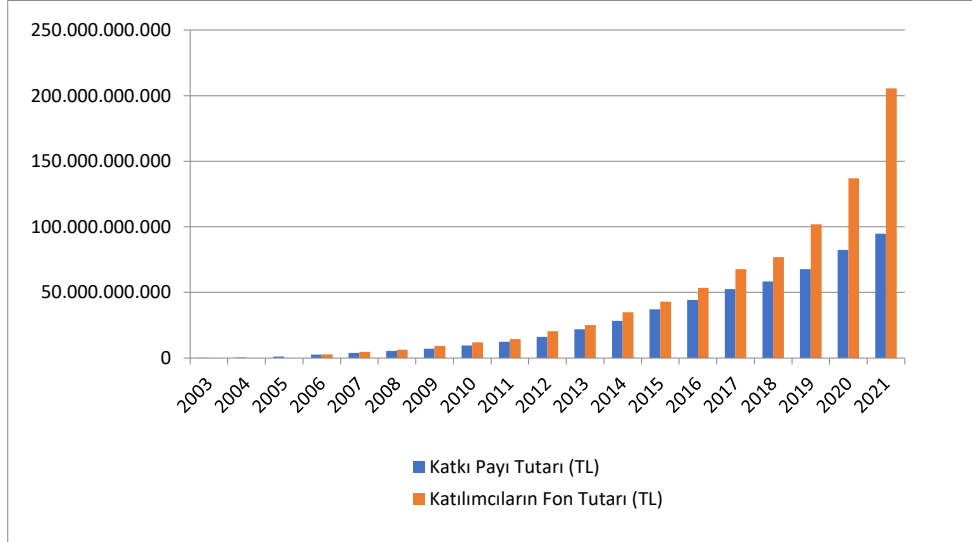
Tablo 5'te görüldüğü gibi, katılımcıların ödediği katkı payları ve oluşturulan fon tutarları 2003 yılından 2021 yılına kadar sürekli artmıştır. Sistemin ilk yılında yaklaşık 5,8 milyon TL olan katkı payı tutarı bir sonraki yıl olan 2004'te 288,3 milyar TL çıkarak %48,14 oranında artış göstermiştir. Ayrıca, 2020 yılında yaklaşık 137 milyar TL olan katılımcı fon tutarının bir sonraki yıl neredeyse %50 oranında artarak 205,5 milyar TL'ye yükseldiği göze çarpmaktadır. 2013 yılında yaklaşık 1,1 milyar TL olan devlet katkısı tutarı, sistemde katılımcı sayısı ve katkı payı tutarlarının artışına paralel olarak 2021 yılında 22,3 milyar TL'ye yükselmiştir.

Diğer yandan, tabloda devlet katkısı fon tutarlarındaki artış oranlarının katkı payı tutarlarının artış oranlarıyla paralel gitmediği görülmektedir. Devlet katkısı fon tutarlarının artış oranı katkı paylarının artış oranından 2021 yılı hariç her sene daha fazla gerçekleşmiştir. Ayrıca, enflasyon oranlarının 2013'ten 2021'e kadar %7,4 ile %36 bandında gerçekleştiği ve yıllar içinde genel bir artış seyri gerçekleştirdiği görülmektedir. Enflasyon oranları; katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı verileriyle ilişkilendirildiğinde, katkı payı tutarlarındaki artışların kişi başı katkı payı ödemelerinin artmasından dolayı kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Yani katkı payı tutarlarının artması, sistemdeki katılımcı sayısının artmasından ziyade mevcut katılımcıların enflasyon sebebiyle daha yüksek tutarlarda katkı

payı ödemesi sonucu oluşmuştur. Dolayısıyla, katkı payı tutarlarının artış göstermesinde enflasyon oranlarının yıllar içinde yükselmesi etkin rol oynamıştır.

Aşağıda sunulan Grafik 1’de, Türkiye bireysel emeklilik sisteminde katkı payı ve fon büyüklüklerinin 2003 ile 2021 yılları arasındaki artış seyri gösterilmiştir.

Grafik 1: Yıllara Göre Katkı Payı Tutarları ile Katılımcıların Fon Tutarları Artış Seyri

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, Bilgi Merkezi, İstatistikler BES Özet Verileri, <https://egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/> (24.03.2022)

Grafik 1’deki veriler ışığında katılımcı fon tutarlarının özellikle son 5 yıl içinde hızlı bir yükseliş trendi içine girdiği görülmektedir. Bu yükselişte 2017 yılında yürürlüğe giren otomatik katılım sisteminin önemli katkısının olduğu tahmin edilmektedir. 2021 yılında toplam 94,7 milyar TL’lik katkı payı ödemesinin yaklaşık 22 milyarlık TL’lik kısmı, otomatik katılım sisteminde devam eden ve sonlanan sertifikalardaki katılımcıların katkı paylarından oluşmaktadır(egm.org.tr). Bununla birlikte, özellikle katkı payı tutarlarının yıllar içindeki artış ivmesinin 2013 yılından sonraki ve önceki süreçte belirgin bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple devlet katkısı uygulaması katkı payı tutarlarının artışında büyük çapta bir etki oluşturmamıştır.

Literatürde devlet katkısının Türkiye bireysel emeklilik sistemi üzerindeki etkilerini inceleyen çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Uluçay, Keser ve Deveci Kocakoç (2020), birebir görüşme tekniği kullanarak hazırladıkları çalışmada katılımcıların bireysel emeklilik sistemine katılma kararlarını etkileyen faktörleri araştırmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, devlet katkısı teşvikinin bireysel emeklilik sistemine katılma etkisi arasındaki bağımsızlık testi sonucunda 0,1 önem seviyesinde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bireysel emeklilik sistemi kapsamında olan veya olmayan toplam 194 katılımcının yer aldığı çalışmada 62 kişi (%31,9) sisteme katılımda devlet katkısı teşvikinin olumlu

etkisinin olduğunu ileri sürerken, katılımcıların 94'ü (%48,4) devlet katkısının bireysel emeklilik sistemine katılımda herhangi bir etkisinin olmadığını belirtmiştir. Özmen (2016), yüksek lisans tezinde devlet katkısı uygulamasının Türkiye bireysel emeklilik sistemi ve makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisini matematiksel modeller kullanarak araştırmıştır. Bu doğrultuda, devlet katkısının bireysel emeklilik sistemine olan etkisini ölçmek amacıyla parametrik olmayan yöntemlerden Mann-Whitney U testini, makroekonomik göstergelerle olan ilişkisini tespit etmek için ise Toda-Yamamoto nedensellik testini kullanarak analiz yapmıştır. Mann-Whitney U testinin sonuçlarına göre, sistemdeki katılımcı sayısı, toplam fon tutarı ve katkı payı tutarlarında devlet katkısının uygulanmaya başladığı 2013 yılı öncesiyle 2013 ve 2014 yılları arasında önemli ve anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Analizin bulguları, 2013 ve 2014 yıllarında devlet desteğinin sistemdeki katılımcı sayısı, katkı payı tutarları ve katılımcıların fon tutarlarında artış sağladığını; ayrıca makroekonomik göstergeler ile bireysel emeklilik sistemi göstergeleri arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisinin mevcut olduğunu göstermiştir. Fakat çalışmada 2010 ile 2015 yılları arasındaki veriler kullanılmış, bundan dolayı 2015 yılından sonraki sürece yönelik göstergeler yer almamıştır. Özer ve Gürel (2014) anket yöntemi uygulayarak gerçekleştirdikleri çalışmada, devlet katkısının başlamasıyla birlikte bireysel emeklilik sisteminde katılımcı artış oranlarını incelemiş ve devlet desteği uygulamasının bireysel emeklilik sisteminin gelişiminde etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmada, devlet katkısının 2013 yılında bireysel emeklilik sistemine katılımı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmış ve 2013 yılında katılımcı sayısındaki artış oranının önceki yıllara göre çok daha yüksek oranda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Sayılı (2013), tez çalışmasında devlet katkısı teşvikinin bireysel emeklilik sistemi üzerindeki etkilerini panel veri seti kullanarak araştırmıştır. Araştırmada, devlet katkısı uygulamasının gönüllü katılımda olumlu ve istatistiksel olarak önemli olduğu, fakat sistemdeki ekonomik etkisinin kayda değer nitelikte olmadığı saptanmıştır. Söz konusu araştırmaların bulguları, bu çalışmada elde edilen devlet katkısının bireysel emeklilik sistemi üzerindeki etkisine ilişkin tespitleri destekler niteliktedir.

9. Sonuç

Bireysel emeklilik sistemi; birçok ülkede kamu sosyal güvenlik sistemini mali olarak desteklemek ve tasarrufları arttırarak ekonomiye fon sağlamak amacıyla uygulanan, belirli katkı esasına dayalı emeklilik planlarını içeren bir özel emeklilik ve yatırım programıdır. Bireysel emeklilik sisteminin öncelikli amacı, katılımcıların aktif çalışma hayatı sona erdikten sonra emeklilik dönemlerinde ikinci bir emeklilik geliri temin ederek refah düzeylerinin yükselmesine olanak sağlamaktır. Katılımcılar tarafından biriktirilen tasarruflar ve oluşturulan fonlar aracılığıyla ekonomide uzun vadeli yatırımlara finansal kaynak oluşturulmaktadır. Türkiye'de bireysel emeklilik sistemi, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile 7 Ekim 2001 tarihinde uygulanmaya başlamış, 27 Ekim 2003 tarihinden itibaren de fiilen yürürlüğe girmiştir. 18 yaşını doldurmuş, tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları sisteme katılabilmektedir. Katılımcıların emeklilik hakkı kazanabilmek için sistemde en az 10 yıl kalması ve 56 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir.

Bireysel emeklilik sistemi Türkiye'nin sosyal güvenlik sisteminde mevcut sorunların giderilmesinde gerekli ve etkili bir araç işlevi görmektedir. Bireysel emeklilik sistemi ile sosyal güvenliğin kapsamı genişletilebilmekte, kamunun uzun vadeli sigorta kolları üzerinde yoğunlaşan finansman baskısı hafifletilebilmekte ve ayrıca ekonomiye önemli miktarda kaynak girişi temin edilebilmektedir. Sosyal güvenlik sistemine ve makroekonomik bileşenlere söz konusu katkılarından dolayı Türkiye'de bireysel emeklilik sistemi devlet tarafından belirli yasal düzenlemelerle desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Bu amaçla 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren bireysel emeklilik sistemine ilgiyi ve katılımı arttırmak amacıyla kamusal teşvik mekanizması olarak devlet katkısı uygulaması yürürlüğe girmiştir. Bu çalışmada devlet katkısı teşvikinin Türkiye bireysel emeklilik sisteminde katılımcı sayısı, katkı payı tutarları ve fon tutarlarının seyri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu amaçla literatürdeki ilgi çalışmalar incelenmiş, Emeklilik Gözetim Merkezi'nin web sitesinden söz konusu veriler temin edilerek tablo ve grafiklerde derlenmiş ve göstergeler analiz edilerek yorumlanmıştır.

Çalışmada ulaşılan bilgi ve bulgular doğrultusunda, devlet katkısı teşvikinin 2013 ve 2014 yıllarında Türkiye bireysel emeklilik sistemindeki katılımcı sayısını ve katkı payı tutarlarını artırıcı yönde etki oluşturduğu, fakat 2015 yılından itibaren söz konusu artışın önceki yıllara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple sisteme katılımı teşvik etmek ve katılımcı sayısını arttırmak amacıyla uygulamaya koyulan devlet katkısı mekanizmasının özellikle 2015 yılından sonra sistemde hedeflenen etkiyi göstermediği görülmektedir. Hatta devlet katkısının uygulanmadığı 2013 öncesi bazı yıllarda katılımcı sayısı ve katkı payı tutarı artış oranlarının, 2013'ten sonraki yıllardan daha yüksek olduğu görülmektedir. 2015 yılından itibaren sistemde katılımcı sayısı ve katkı payı tutarlarının önceki yıllarla mukayese edildiğinde daha düşük oranda artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Tablo 4'te görüldüğü gibi sistemdeki katılımcı sayısının artış oranı 2016'dan itibaren %9,7 ile % - 0,6 arasında artan veya azalan şekilde gerçekleşmiştir. 2013 ve 2014 yıllarında sistemdeki göstergelerde önceki yıllara göre kayda değer bir artış olmasına rağmen 2015 yılından itibaren bu artış oranları azalmıştır. Buna bağlı olarak, 2015'ten sonraki yıllarda devlet katkısı uygulamasının katılımcı sayısını ve katılım payı tutarlarını artırma konusunda etkisinin azaldığı veya etkisiz kaldığı görülmektedir. Bu durumun sebepleri başka bir çalışmada çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılarak araştırılacaktır. Sonuç olarak, devlet katkısı teşvikinin 2013 ile 2015 yılları arasında sisteme katkı sağladığı görülürken sonraki yıllarda beklenen etkiyi oluşturmadığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acartürk, E. & Bayri, O. (2007, 9-13 Mayıs). Türkiye'de sosyal güvenlik adaleti: Finansal bir analiz. Mali yapılanma sürecinde stratejik yönetim ve sosyal güvenlik sisteminin kamu maliyesine etkileri [22. Türkiye Maliye Sempozyumu]. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Antalya.
- Akgeyik, T. (2006). Sosyal güvenlikte reform eğilimleri: Geleneksel sistemlerden bireysel emeklilik programlarına dönüşüm. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 51, 47-99.
- Akgeyik, T., Yılmaz, B. E., & Şeker, M. (2007). En büyük kara delik: Sosyal güvenlik açıkları ve reform tartışmalarının sosyo-ekonomik yansımaları, (1. Baskı). İstanbul: TSEV Yayınları.

- Alper, Y. (2002). Sosyal güvenlikte yeni bir adım: Bireysel emeklilik. *Çimento İşveren*, 16(2), 11-32.
- Amaglobeli, D., Chai, H., DablaNorris, H., Dybezak, K., Soto, M., & Tieman, A. F. (2019). The future of saving the role of pension system design in an aging world. *International Money fund*, 19(11), 1-47.
- Antolin, P. (2012). Coverage of private pensions systems: Evidence and policy option. doi: <https://doi.org/10.1787/20797117>.
- Apak, S., & Taşçıyan, K. H. (2010). Bireysel emeklilik sisteminin gelişimi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 121-129.
- Aydın, E., & Kaplan, E. (2014). Bireysel emeklilik sistemi vergi uygulamaları bakımından değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 36(2), 93-114.
- Bağlan, C. (2006). Dünyada ve Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Bireysel emeklilik Sistemi Hakkında Yönetmelik. 28462 Sayılı, 09.11.2012 Tarihli Resmi Gazete.
- Can, Y., & Eyidiker, U. (2019). Bireysel emeklilik sisteminde otomatik katılımın Türkiye’de gelişiminin izlenmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 626-642.
- Çıltık, M. M. (2010). Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi: Sorunlar ve çözüm önerileri. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Derelioglu, D. (2001). Türkiye’de özel emeklilik fonu uygulamaları (1. Baskı). İstanbul: Rota Yayın Yapım.
- Dinçel, R. E. (2010). Bireysel emeklilik sisteminde geleceğin planlanması ve emeklilik fonlarının performans analizi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Dursunluer, E. (2010). Private pension system decision support tool. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Emeklilik Gözetim Merkezi, (2022). Devlet Katkısı. 20 Mart 2022 tarihinde <https://egm.org.tr/bireysel-emeklilik/devlet-katkisi/> adresinden alındı.
- Emeklilik Gözetim Merkezi, (2022). Devlet katkısı rehberi: Bireysel emeklilik sisteminde devlet katkısı. 22 Mart 2022 tarihinde https://egm.org.tr/Sites/1/upload/files/Devlet_Katkisi_Rehberi_2022-1557.pdf, adresinden alındı.
- Emeklilik Gözetim Merkezi, (2022). İstatistikler, 26 Mart 2022 tarihinde <https://egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/> adresinden alındı.
- Frericks, P., Maier, R. L., & De Graaf, W. (2007). European pension reforms: Individualization, privatization and gender pension gaps. *Social Politics*, 14(2), 212-237.
- Gider, Z. (2012). 6327 sayılı bireysel emeklilik tasarruf ve yatırım sistemi kanununun amacı ve bireysel emeklilik sisteminden elde edilen gelir vergilendirilmesinde meydana gelen değişiklikler. *Vergi Dünyası*, 374, 132-139.
- Işık, A., Ay, H., Meriç, M., & Baran, T. (2011). Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminde vergisel avantajlar ve uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 25-45.
- İlgin, H. U. (2012). Bireysel emeklilik sistem ile ekonomik göstergeler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 22(110), 71-93.
- İşseveroğlu, G., & Hatunoğlu, Z. (2012). Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin makroekonomik dinamiklere etkisi kapsamında SWOT analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (56), 155-173.

- Natof, A. (2010). Türkiye'de bireysel emeklilik sistemini oluşturan emeklilik fonları ve alternatif sermaye araçları ile karşılaştırılması: 2003'ten günümüze kadar. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Oruç, Y. (2013). Yapılan yeni düzenlemelerle birlikte bireysel emeklilik sisteminde katılımcılar arasında eşitlik sağlandı mı? Vergi Dünyası, 380, 108-112.
- Özel, Ö., & Yalçın, C. (2013). Yurtiçi tasarruflar ve bireysel emeklilik sistemi: Türkiye'de uygulamaya ilişkin bir değerlendirme. İktisat İşletme ve Finans, 28(327), 31-66.
- Özer, A. C., & Gürel, H. (2014). Türkiye'de bireysel emeklilik bilgi düzeyi ve BES'e katılımda devlet katkısının etkisi üzerine bir araştırma. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(25), 159-166.
- Özmen, B. (2016). Bireysel emeklilik sistemi, devlet katkısı ve makroekonomik göstergeler arasındaki etkileşim: Türkiye örneği. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Sarılı, M. A. (2011). Türkiye'de bireysel emeklilik sisteminin yapısı, işleyişi ve bu sistemin bireysel emeklilik fonlarına sağladığı vergisel avantajlar. Bankacılar Dergisi, 78, 36-55.
- Satır, A. (2008). Bireysel emeklilik sistemi ve Türkiye'deki uygulaması. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Saylı, M. (2013). Taxadvantage vs. contributionmatching in Turkey: Whobenefitsfromthepolicychange in individualpensionsystem? (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Koç Üniversitesi, İstanbul.
- Sermaye Piyasası Kurumu. (2022). 22 Mart 2022 tarihinde <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/AltSayfa/287> adresinden alındı.
- Sunar, M. (2013). 6327 sayılı Kanun'la bireysel emeklilik sisteminde yapılan gelir vergisi değişiklikleri. Vergi Sorunları, 294, 55-64.
- Şen, M. (2001). Özel emeklilik ve Türkiye için sistem önerisi. İstanbul: Rota Yayın Yapım.
- Tokmakkaya, M. (2009). Bireysel emeklilik sisteminden çıkışta ödenen anapara üzerinden yapılan gelir vergisi tevkifatının hukukiliği. Vergi Dünyası, 337, 7-10.
- Topalhan, T. (2010). Türkiye'de altıncı yılında bireysel emeklilik sistemi ve uygulama sonuçları. Kamu-İş, 11(2), 165-210.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2011). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası finansal istikrar raporu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/76e18128-8357-49be-a23b-0295e4e33448/Fir_TamMetin13.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-76e18128-8357-49be-a23b-0295e4e33448-m3fBbV6.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2022). Tüketici Fiyatları, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatlari>.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık. (2005). Sosyal güvenlik reformu: Sorunlar ve çözüm önerileri. Ankara: Başbakanlık Yayını.
- Uluçay, H., Keser, İ. K. & Deveci Kocakoç, İ. (2020). Türkiye'de bireysel emeklilik sistemine giriş kararlarını etkileyen faktörler ve 2017 sonrası sistemde yapılan düzenlemeler. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 115-137.
- Ural, M., & Adakale, T. (2009). Bireysel emeklilik fonlarında risk yönetimi ve riske maruz değer analizi. Ege akademik Bakış, 9(4), 1463-1483.doi:10.21121/eab.200.941.9685.
- Varlı, U. (2012). Bireysel emeklilik sisteminde yeni teşvik unsuru: Devlet katkısı. Yaklaşım dergisi, 20(236), 44-50.

- Yaman, B.,& Emir, M. (2012). Bireysel Emeklilik sisteminin denetim ve muhasebe yapısı. Mali Çözüm, 22(110), 55-70.
- 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu. 24366 Sayılı, 07.04.2001 Tarihli Resmi Gazete
- 6327 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 28338 Sayılı, 29.06.2012 Tarihli Resmi Gazete.
- 6740 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 29812 Sayılı, 25.08.2016 Tarihli Resmi Gazete.
- 7351 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu İle Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.31727 Sayılı, 22.01.2022 Tarihli Resmi Gazete.

THE EFFECT OF STATE SUBVENTIONS IN TURKEY'S INDIVIDUAL PENSION SYSTEM

Yaşar KABATAŞ*
Abdulaziz GÜLAY**

Individual pension system is a private annuity insurance and investment program that includes certain contribution-based pension plans, implemented in many countries to financially support the public social security system. It is applied in order to increase personal savings and provide funds for the economy. The prolongation of human lifespan, especially in developed and developing countries, has increased the interest and demand for the private pension plans prepared for the retirement periods of individuals. Individual pension systems established on the basis of a certain contribution are implemented as an alternative or complementary function to the public social security systems for the solution and reduction of social security problems. As a result of the social security reforms carried out in many countries, the role and prevalence of privately managed and individual contribution-based private pension plans, in addition to public pension systems, are increasing. Private pension practices play an extremely important role in eliminating the negativities experienced in the social security system in many developed and developing economies. Although participation in the system is mostly on a voluntary basis, there are also countries where participation is partially or completely compulsory.

The primary purpose of the individual pension system is to provide a second retirement income during the retirement period after the active working life of the participants and to increase their welfare level. Financial resources are created for long-term investments in the economy through the savings accumulated by the participants and the funds created. Thus, the private pension system contributes to expanding the scope of social security and diminishing the financial burden that is concentrated upon

* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, yasarkabatas@marmara.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-4202-927X

** Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, azizgulay1620@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-3519-002X

Received: 13.04.2022

Accepted: 16.05.2022

public resources. While private pension systems are implemented as an alternative to public social security systems in some countries, they are applied as a complementary function to the existing public social security system in various countries such as Turkey. The private pension system, which was implemented only on the basis of voluntary participation until 2017 in Turkey, is carried out in both optional and compulsory status with the automatic participation that came into force in 2017.

The private pension system functions as a necessary and effective tool in alleviating the existing problems in Turkey's social security system. With the private pension system, the scope of social security can be expanded, the financial pressure concentrated on the long-term public retirement insurance schemes can be alleviated, and also a significant amount of resource in flows can be provided to the economy. Due to its contributions to the social security system and macroeconomic components, the private pension system in Turkey is supported and promoted by certain legal regulations by the state. For this purpose, as of January 1, 2013, the application of state subsidies as a public incentive mechanism has been put into effect in order to increase interest and participation in the individual pension system. It is understood that the increase in the number of participants, contribution share and fund amounts accelerated with the implementation of the state subsidies. In this study, the effect of the state subsidies incentive on the number of participants, subvention sums, fund sums and the course of the sums invested in the Turkish private pension system is searched. For this purpose, the relevant studies in literature were studied. The data were obtained from the website of the Turkish Pension Monitoring Center and compiled in tables and graphics. Then the indicators were analyzed and interpreted accordingly.

In line with the information and findings obtained in the study, it was determined that the state subventions incentive had an increasing effect on the number of participants and contribution sums in the Turkish private pension system in 2013 and 2014. However, since 2015, the increase in the mentioned data was lower than it was in previous years. For this reason, it has been determined that the state subventions mechanism, which was put into practice in order to promote participation into the system and increase the number of participants, has not displayed the targeted effect in the system, especially after 2015. Infact, in some years before 2013, when the state subventions were not applied, the rate of increase in the number of participants and contribution amount was higher than in the years after 2013. It is understood that since 2015, the number of participants and contribution amounts in the system have increased at a lower rate when compared to previous years. As can be seen in Table 4, the rate of increase in the number of participants in the system has increased or decreased between 9.7% and - 0.6% since 2016. Although there was a significant increase in the indicators in the system in 2013 and 2014 compared to previous years, these increase rates have decreased since 2015. Accordingly, in the years after 2015, it is noteworthy that the effect of the state subvention implementation with the aim of encouraging individuals to participate in the system and increasing the fund sizes has decreased or remained ineffective. The reasons for this situation will be searched in another study by using various mathematical methods. As a result, it is understood that while the state subventions incentive contributed to the system between 2013 and 2015, it did not create the expected effect in the following years.